

4. Про затвердження Порядку проставлення в Міністерстві освіти і науки України апостиля на офіційних документах, виданих навчальними закладами, державними органами, підприємствами, установами і організаціями, що стосуються сфери освіти і науки : Наказ Міністерства освіти і науки України від 10 березня 2009 р. № 220 // Офіційний вісник України. – 2009. – № 23. – Ст. 761

5. Про заходи щодо підготовки документів до проставлення апостиля : Наказ Міністерства освіти і науки, молоді та спорту України від 20 травня 2009 року № 428 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.mon.gov.ua/index.php/ua/diyalnist/apostil/6630>.

6. Демкина А.С. Использование информационных технологий в сфере легализации документов для действия за границей / А.С. Демкина // Вопросы современной юриспруденции : материалы XXVIII международной науч.-практ. конф. (28 авг. 2013 г.). – Новосибирск : СибАК, 2013. – С. 58–63.

7. Синеокий О.В. Основы информационного права и законодательства в области высоких технологий и ИТ-инноваций / О.В. Синеокий ; Запорож. нац. ун-т, юрид. ф-т (Украина). – Х. : Право, 2011. – 592 с.

8. Про визначення посадових осіб, які мають право на проставлення спеціального штампа «APOSTILLE» : Наказ Міністерства освіти і науки України від 30 грудня 2015 № 1428 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon3.rada.gov.ua/rada/show/v1428729-15>.

9. Conclusions and Recommendations of the Spécial Commission on the practical opération of the Hague Apostille, Service, Evidence and Access to Justice Conventions (2 to 12 February 2009). – 2009. – 14 p.

10. Журавльов Д.В. Перспективи розширення повноважень нотаріусів. Сучасні інформаційні технології на службу суспільству : електронний апостиль / Д.В. Журавльов // Мала енциклопедія нотаріусів. – 2014. – № 3.

11. Деякі питання забезпечення запровадження електронного сервісу з проставлення апостиля : Постанова Кабінету Міністрів України від 4 листопада 2015 р. № 890 // Офіційний вісник України. – 2015. – № 90. – Ст. 3025

12. Баранова Т.І., Дьомкіна Г.С. Електронні реєстри у сфері міжнародного документообігу, оптимізація процедури з проставлення апостиля за участю нотаріуса / Т.І. Баранова, Г.С. Дьомкіна // Бюлетень Міністерства юстиції України. – 2014. – № 9. – С. 37–46.

13. Блажівська Н.Є. Електронний правочин у цивільному праві України / Н.Є. Блажівська. – К. : Алерта, 2014. – 240 с.

14. Опис документів про вищу освіту (наукові ступені) державного зразка та додатків до них, академічної довідки [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.enic.in.ua/index.php/ua/zrazky-osvitnih-dokumentiv/vusha-osvita-doc/ops-dokumentiv-pro-vo>.

УДК 342.9

ОСОБЛИВОСТІ ПРАВОВОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІНФОРМАЦІЙНИХ ПРАВОВІДНОСИН У ДІЯЛЬНОСТІ ОРГАНІВ ДЕРЖАВНОЇ ФІСКАЛЬНОЇ СЛУЖБИ В УКРАЇНІ

PECULIARITIES OF LEGAL REGULATION OF INFORMATIONAL RELATIONS IN THE ACTIVITY OF BODIES OF STATE FISCAL SERVICE OF UKRAINE

Шевчук М.О.,

аспірант юридичного факультету

кафедри державно-правових дисциплін

Харківського національного університету імені В.Н. Каразіна

У статті розглянуті особливості правового регулювання інформаційних правовідносин у діяльності органів Державної фіскальної служби України. Визначено важливість інформаційних правовідносин на сучасному етапі розвитку держави. Проаналізовано юридичний склад інформаційних правовідносин у податковій сфері. Представлені права та обов'язки учасників інформаційних правовідносин. Виділено ряд особливостей інформаційних правовідносин у сфері діяльності фіскальних органів.

Ключові слова: інформаційні правовідносини, Державна фіскальна служба України, інформація, права та обов'язки, повноваження, відповідальність.

В статье рассмотрены особенности правового регулирования информационных правоотношений в деятельности органов Государственной фискальной службы Украины. Определена важность информационных правоотношений на современном этапе развития государства. Проанализирован юридический состав информационных правоотношений в налоговой сфере. Изложены права и обязанности участников информационных правоотношений. Выделен ряд особенностей информационных правоотношений в сфере деятельности органов Государственной фискальной службы Украины.

Ключевые слова: информационные правоотношения, Государственная фискальная служба Украины, информация, права и обязанности, полномочия, ответственность.

The article examines some peculiarities of legal regulation of informational relations that occur during the activity of bodies of State Fiscal Service of Ukraine. The importance of informational legal relations was identified at the present stage of their development. The legal structure of informational legal relations in the tax area also was analyzed in this article. The rights and obligations of the participants of informational relations were presented. Some particularities of informational relations that occur during the activity of State Fiscal Service of Ukraine were demonstrated.

Key words: informational relations, State Fiscal Service of Ukraine, information, rights and duties, fullpowers, responsibility.

Постановка проблеми. XIX століття називали століттям виробництва, XX – століттям управління, а XXI – століттям становлення інформаційної цивілізації і формування характеристик інформаційного суспільства. Сьогоднішній день неможливо уявити без інформації. Вона відіграє величезну роль в діяльності держави, юридичних осіб, громадських об'єднань та й взагалі в житті кожної людини. Стрімкий розвиток засобів обчислювальної техніки, комп'ютерної техніки, інформаційних технологій, радіотелекомунікацій, глобальних інформаційних систем стало передумовою розвитку нового суспільства, яке базується на інформації і знаннях та яке отримало назву «інформаційне суспільство». А тому інформацію прийнято вважати джерелом інформаційного суспільства та категорією інформаційного права.

Формування інформаційного суспільства викликало необхідність формування нової, особливої галузі законодавства – інформаційного права. З появою інформаційного права з'явилися і відповідні інформаційні правовідносини.

Доказом того, що в Україні інформація стала відігравати важливу роль не тільки в усіх сферах суспільного життя, але й у функціонуванні держави є модернізація роботи Державної фіскальної служби України, зокрема: інформатизація податкових органів, широке використання інформаційних технологій, розбудова інформаційних систем, перехід до електронної комерції та електронних платежів, надання електронних послуг фізичним та юридичним особам, ведення електронної податкової документації, створення єдиного вікна подання електронної звітності.

Питання правового регулювання інформаційних правовідносин та забезпечення прав і законних інтересів їх учасників у процесі діяльності органів Державної фіскальної служби України набуває особливої актуальності через те, що вивченню цього питання приділялось дуже мало уваги.

Органи Державної фіскальної служби України створюють усі можливості для розвитку інформаційних взаємовідносин із платниками податків, забезпечення прозорості та доступності надання адміністративних послуг платникам податків. Так, на офіційному сайті Державної фіскальної служби України з'явилась можливість для заповнення декларації про майновий стан та доходи, а також можливість подання електронної звітності. Також є можливим отримання в мережі Інтернет будь-якої інформації щодо порядку організації діяльності податкових органів, щодо сплати податків і зборів, про власних бізнес-партнерів, про анульовані свідоцтва платників Податку на додану вартість (далі – ПДВ) та інше. Отже, можна стверджувати, що проблема визначення особливостей інформаційних правовідносин у сфері діяльності фіскальної служби як адміністративно-правових є досить актуальною на сьогодні та потребує подальшого вивчення як вітчизняними науковцями, так і практиками-податківцями.

Стан дослідження. Про інтерес до проблеми інформаційних правовідносин свідчать праці відомих українських та зарубіжних вчених (спеціалістів

у сфері дослідження інформації та інформаційних відносин): Е. Аблякімова, С. Алексєєва, І. Бачило, К. Белякова, Ю. Битяка, Д. Боброва, А. Васильєва, В. Гавловського, А. Гаврича, І. Голосніченко, В. Гриценка, Є. Додіна, І. Здзеби, Ю. Калмикова, Р. Калюжного, В. Кашпура, Л. Коваленка, В. Копилова, В. Кохановської, Н. Кузнецова, А. Марущака, О. Нестеренка, О. Олійника, В. Політанського, В. Синеокого, В. Смирнова, В. Терехова, М. Тищенко, Ю. Толстого, М. Фігеля, В. Цимбалюка, М. Швеця, М. Шевченка, Ю. Шемшученка, В. Шкарупи та ін. Зазначені вчені досліджували різні аспекти інформаційних правовідносин, однак взагалі не приділялось уваги вивченню особливостей інформаційно-правових відносин як різновиду адміністративно-правових відносин. В аспекті діяльності органів Державної фіскальної служби України ця проблема раніше взагалі не вивчалася.

Мета статті – з'ясування певних особливостей правового регулювання інформаційних правовідносин в діяльності органів Державної фіскальної служби України.

Виклад основного матеріалу. Адміністративно-правові відносини – це відносини, які виникають із приводу виконання адміністративних зобов'язань публічною адміністрацією. Характерною ознакою адміністративно-правових відносин є те, що органи публічної адміністрації виступають у них владною стороною, яка реалізує свої виконавчо-розпорядчі повноваження. Тобто має право на прийняття владного (обов'язкового) рішення [1, с. 198]. Отже, адміністративно-правові відносини – це особливий вид правових відносин, які безпосередньо виникають, розвиваються, змінюються та припиняються між органами державної фіскальної служби та фізичними і юридичними особами.

Варто зазначити, що інформаційні відносини, які виникають між фіскальними органами та органами державної влади, платниками податків щодо одержання, використання, поширення та зберігання різноманітної інформації, є за своєю сутністю адміністративно-правовими.

Інформаційно-правові відносини, як і всі види правовідносин, мають свій традиційний юридичний склад – структуру взаємопов'язаних елементів у сфері діяльності фіскальних органів. Такими традиційними внутрішніми складовими прийнято вважати суб'єктів правовідносин, об'єкти правовідносин та їх юридичний зміст, який проявляється в суб'єктивних правах та юридичних обов'язках учасників правовідносин.

Суб'єктами інформаційно-правових відносин є учасники правових відносин, які володіють взаємними правами та обов'язками. У сфері діяльності фіскальних органів такими суб'єктами є платники податків, органи виконавчої влади, органи місцевого самоврядування, податкові агенти, Національний банк України, банки, фінансові установи, органи влади зарубіжних держав, міжнародні організації або нерезиденти, підрозділи митних органів [2, с. 59].

Відповідно до ст. 4 Закону України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 р. об'єктом інформаційних відносин є інформація. На підставі цього можна визначити, що об'єктом інформаційних правовідносин у податковій сфері виступає податкова інформація, яка відповідно до ст. 16 Закону України «Про інформацію» визначається як сукупність відомостей і даних, що створені або отримані суб'єктами інформаційних відносин у процесі поточної діяльності і необхідні для реалізації покладених на контролюючі органи завдань і функцій у порядку, встановленому Податковим кодексом України [3]. Перелік видів податкової інформації визначається в ст. 72 Податкового кодексу України [4].

Змістом інформаційних правовідносин є взаємні права та обов'язки учасників інформаційних правовідносин.

З аналізу положень нормативно-правових актів у сфері правового регулювання інформаційних правовідносин в органах Державної фіскальної служби України можна зробити висновок, що учасники зазначених відносин мають наступні права і обов'язки:

1) право на власні дії, яке полягає в можливості здійснення фактичних і юридичних дій;

2) право на чужі дії, яке полягає в можливості вимагати від зобов'язаної особи виконувати покладені на неї обов'язки;

3) право на захист, яке полягає в можливості використання державно-примусових заходів, але в тому випадку, коли порушується суб'єктивне право або невиконання своїх обов'язків одним із учасників правовідносин;

4) необхідність у здійсненні певних дій або утриманні від них;

5) необхідність виконувати вимоги уповноваженого суб'єкта;

6) обов'язок нести відповідальність за порушення суб'єктивних прав інших учасників правовідносин або за невиконання їх законних вимог.

Проаналізувавши поняття та сутність адміністративно-правових відносин, давши визначення суб'єктам та об'єктам інформаційних правовідносин у податковій сфері та визначивши права та обов'язки учасників правовідносин, можемо виділити наступні особливості інформаційних правовідносин у сфері діяльності фіскальних органів:

1) носіями адміністративно-владних повноважень щодо інших суб'єктів виступають фіскальні органи, які є однією з обов'язкових сторін в інформаційно-правових відносинах у цій сфері;

2) у повсякденній практичній реалізації завдань і функцій фіскальних органів виникають інформаційно-правові відносини у сфері державного управління. Також ці відносини виникають у процесі реалізації державної інформаційної політики, а саме шляхом забезпечення рівних можливостей щодо створення і збирання. Одержання, зберігання, використання, поширення, охорона, захист інформації, створення інформаційних систем і мереж інформації, розвиток електронного врядування, постійне оновлення, збагачення та зберігання національних інформаційних ресурсів та інші.

Під час реалізації фіскальними органами своїх функцій та завдань інформаційні правовідносини мають односторонній державно-владний характер. Як і суб'єкти управління, Державна фіскальна служба України здійснює свідомий (вольовий), цілеспрямований вплив на фізичних та юридичних осіб, об'єднання громадян як на об'єктів управління у формі та методами, визначеними інформаційним законодавством, використовуючи при цьому методи переконання і примусу для вирішення повсякденних завдань у процесі реалізації державної інформаційної політики;

3) інформаційно-правові відносини регулюють та охороняють в основному публічно-правові інтереси, що виникають у процесі інформаційної діяльності органів Державної фіскальної служби України. Часто публічний інтерес трактується просто як державний інтерес. Однак це не зовсім так: під час реалізації державної інформаційної політики публічний інтерес слід розуміти як адекватну реакцію органів публічної адміністрації на вимоги суспільства в забезпеченні інформаційної безпеки України, якої потребує суспільство, та здійсненні ефективної правоохоронної діяльності. Інформаційно-правові відносини забезпечують захист прав осіб на інформацію. Так, у підпункті 17.1.1. Податкового кодексу України встановлюється право платників податків на отримання інформації [4];

4) одна із сторін правовідносин має право вимагати від іншої такої поведінки, яка передбачена інформаційно-правовою нормою. Так, відповідно до ст. 19 Закону України «Про доступ до публічної інформації» запитувач інформації (фізичні, юридичні особи, об'єднання громадян без статусу юридичної особи) має право звернутися до розпорядника інформації із запитом на інформацію незалежно від того, стосується ця інформація його особисто чи ні, без пояснення причини подання запиту [5]. Відповідно до ст. 20 Закону «Про доступ до публічної інформації» відповідь на інформаційний запит має бути надано не пізніше п'яти робочих днів із дня отримання запиту. У разі, якщо запит стосується надання великого обсягу інформації або потребує пошуку інформації серед значної кількості даних, строк розгляду запиту може бути продовжено до 20 робочих днів із обґрунтуванням такого продовження [5];

5) об'єктом інформаційно-правових відносин є суспільні відносини, які виникають із приводу володіння, користування та розпорядження інформації. Відповідно до ст. 200 Закону України «Про інформацію» інформація – це будь-які відомості та/або дані, які можуть бути збережені на матеріальних носіях або відображені в електронному вигляді [3];

6) інформаційно-правові відносини можуть виникати за ініціативою будь-якого суб'єкта досліджуваних відносин, але згода іншої сторони не є обов'язковою умовою для їх виникнення. Ця особливість полягає в тому, що, на відміну від цивільно-правових відносин, які виникають за згодою та бажанням двох сторін, в адміністративному праві ситуація є інакшою. Указана особливість стосу-

ється двох сторін інформаційних правовідносин: фіскального органу і фізичних та юридичних осіб. У першому випадку можна говорити про те, що інформаційно-правові відносини виникають без згоди наділеної владними повноваженнями сторони, в нашому випадку – Державної фіскальної служби України, у випадках, скажімо, звернення з інформаційним запитом громадянина до посадової особи фіскального органу. З іншого боку, інформаційно-правові відносини можуть виникати без згоди громадянина, наприклад, у разі порушення ним ст. 166-6 Кодексу України про адміністративні правопорушення [1, с. 345; 6], а саме неподання або несвоєчасне подання за невстановленою формою чи подання недостовірної фінансової звітності, ліквідаційного балансу, пов'язаних із ліквідацією юридичної особи, коли виникають відносини між ним і правоохоронним органом. Всі ці неправомірні дії тягнуть за собою накладення штрафу від тридцяти до ста двадцяти неоподаткованих мінімумів;

7) порушення однією зі сторін правовідносин своїх обов'язків зумовлює її відповідальність не перед іншою стороною, а перед державою в особі її компетентних органів. У разі порушення настає адміністративна відповідальність;

8) інформаційно-правові відносини, які виникають між фіскальними органами та учасниками інформаційних правовідносин, не завжди є відносинами, які здійснюються за методом влади та підпорядкування. Ці відносини можуть також реалізовуватись на засадах рівності сторін, коли кожна з них зобов'язується виконувати конкретні правові вимоги;

9) до сторін інформаційно-правових відносин за порушення ними своїх прав та обов'язків можуть застосовуватись санкції, зокрема заходи адміністра-

тивного примусу, адміністративна та дисциплінарна відповідальність, матеріальна або кримінальна відповідальність;

10) між сторонами інформаційно-правових відносин виникають спори, які вирішуються в адміністративному та судовому порядку. Більшість інформаційно-правових спорів вирішуються в адміністративному порядку, уповноваженими фіскальними органами або їх посадовими особами. У ст. 55 Конституції України кожному гарантується право на оскарження в суді рішень, дій чи бездіяльності органів державної влади, органів місцевого самоврядування, посадових і службових осіб [7].

Висновки. Інформаційним правовідносинам притаманні дві найважливіші ознаки: з одного боку, це соціальні відносини, тому що в них беруть участь люди та/чи їх об'єднання, а з іншого, – форма організаційних відносин, у процесі здійснення яких виконуються завдання та функції управлінської діяльності.

Таким чином, урахувавши перелічені особливості інформаційних правовідносин у сфері регулювання органів Державної фіскальної служби України, можна зазначити, що вони є різновидом адміністративно-правових відносин і виникають під час реалізації органами фіскальної служби своїх завдань та функцій із метою повноцінного функціонування держави.

Варто наголосити, що важливим критерієм інформаційно-правових відносин, як різновиду адміністративно-правових відносин, є те, що вони виникають, змінюються, припиняються в процесі здійснення органами державної фіскальної служби своїх повноважень, але для їх більш ефективного функціонування необхідні детальні дослідження, з метою оптимального здійснення інформаційної діяльності фіскальними органами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Курс адміністративного права України / за заг. ред. В.В. Коваленка. – НАВС, 2012. – 808 с.
2. Кім К.В. Особливості інформаційно-правових відносин як різновиду адміністративно-правових відносин / К.В. Кім // Право і безпека. – 2011. – № 4(41). – С. 58–61.
3. Закон України «Про інформацію» від 2 жовтня 1992 року № 2657-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 48. – Ст. 650.
4. Податковий кодекс України від 2 грудня 2010 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2755-17>.
5. Закон України «Про доступ до публічної інформації» від 13 січня 2011 року № 2939-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/2939-17/paran170#n170>.
6. Кодекс України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 року №8073-X [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/80731-10>.
7. Конституція України від 26 червня 1996 року № 254к/96-ВР [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.